

Министерство образования и науки Украины
Днепропетровский национальный университет им. Олеса Гончара

ПОСВЯЩАЕТСЯ
130-летию со дня рождения профессора
ВАСИЛИЯ ВАСИЛЬЕВИЧА СТАХОВСКОГО
(1883–1966)

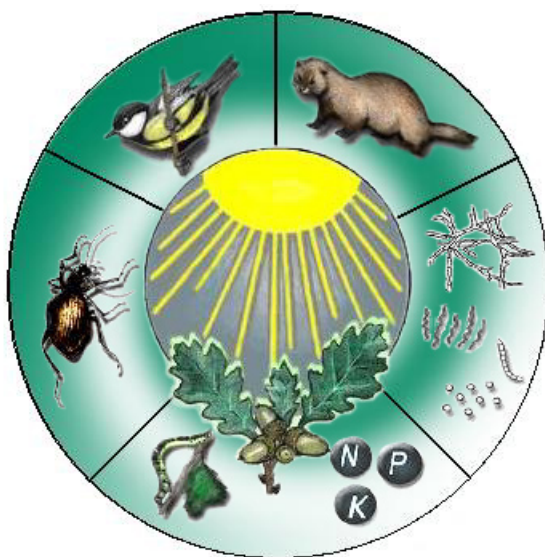
Zoocenosis–2013

Биоразнообразие и роль животных в экосистемах

VII Международная научная конференция
Днепропетровск, Украина, 22–25 октября 2013 г.

Biodiversity and Role of Animals in Ecosystems

Extended Abstracts. VII International Conference.
Dnipropetrovsk, Ukraine, 22–25 October 2013

Днепропетровск
2013

Рецензенты: член-корр. НАНУ, д-р биол. наук, проф. И. Г. Емельянов
д-р биол. наук, проф. Н. Н. Ярошенко

Б-63 Биоразнообразие и роль животных в экосистемах: Материалы VII Международной научной конференции. – Днепропетровск: Адверта, 2013. – 255 с.

Представлены материалы 134 докладов VII Международной конференции по биоразнообразию и функциональной роли животного населения в естественных и антропогенных экосистемах (г. Днепропетровск, 22–25 октября 2013 г.). В сборник помещены результаты полевых и лабораторных исследований отдельных элементов зооценоза, роли животных в биогеоценозах различных климатических зон Евразии. Работы отражают современное состояние и основные направления исследований по функциональной зоологии, фундаментальной экологии, а также аспекты практического использования учения о биоразнообразии в сельском, лесном и водном хозяйстве; значительное внимание уделено биоиндикации уровня загрязнения окружающей среды, проблемам создания и функционирования заповедных территорий, вопросам популяционной экологии животных.

Для научных сотрудников, преподавателей, аспирантов и студентов высших учебных заведений, работников лесного, водного и сельского хозяйства.

Б-63 Біорізноманіття та роль тварин в екосистемах: Матеріали VII Міжнародної наукової конференції. – Дніпропетровськ: Адверта, 2013. – 255 с.

Представлено матеріали 134 доповідей VII Міжнародної конференції з біорізноманіття та функціональної ролі зооценозу у природних і антропогенних екосистемах (м. Дніпропетровськ, 22–25 жовтня 2013 р.). До збірки увійшли результати польових і лабораторних досліджень окремих елементів зооценозу, ролі тварин у біогеоценозах різних кліматичних зон Євразії. Роботи віддзеркалюють сучасний стан і основні напрями досліджень у галузі функціональної зоології, фундаментальної екології, а також аспекти практичного використання вчення про біорізноманіття в сільському, лісовому та водному господарстві; значну увагу приділено біоіндикації рівня забруднення навколишнього середовища, проблемам створення та функціонування заповідних територій, питанням популяційної екології тварин.

Для наукових співробітників, викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів, працівників лісового, водного та сільського господарства.

Б-63 Biodiversity and Role of Animals in Ecosystems: Extended Abstracts. VII International Conference. – Ukraine, Dnipropetrovsk: Adverta Creative Group, 2013. – 255 p.

The volume includes 134 contributions to the VII International Conference on biodiversity and functional role of zoocenosis in natural and anthropogenic ecosystems (22–25th October 2013, Dnipropetrovsk city, Ukraine). Results of field and laboratory experimental research of animals and its role in biogeocenoses of Eurasia's different climatic zones are presented. Papers reflect modern state and general lines of the research in functional zoology, fundamental ecology, application of biodiversity studies in agriculture, forestry, fish industry. Particular attention is paid to bioindication of environmental pollution, problems of establishment and management of reserved areas and of populational ecology.

The book is useful for scientists, lecturers, post-graduate students and undergraduates of higher educational establishments, environmental managers and decision in nature conservation, forestry, fish industry and agriculture.

В авторській редакції.

ISBN 978-617-7029-21-1

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

д-р биол. наук, проф. *А. Е. Пахомов* (отв. редактор),
канд. биол. наук, доц. *В. В. Бригадиренко*
(отв. секретарь),
д-р биол. наук, ст. н. с. *В. А. Гайченко*,
канд. биол. наук, доц. *В. Я. Гассо*,

д-р биол. наук, проф. *А. В. Ивашов*,
д-р биол. наук, проф. *А. И. Кошелев*,
канд. биол. наук, доц. *Л. И. Фалы*,
д-р биол. наук, проф. *В. В. Серебряков*,
ас. *Т. М. Коновалова*.

ISBN 978-617-7029-21-1

© Днепропетровский национальный
университет им. Олеса Гончара, 2013

УДК 595.786:591.5

**Нотатки до вивчення совок (Lepidoptera, Noctuidae)
солончаків степової зони України**

В. О. Махіна

*Дніпропетровський національний університет ім. Олеса Гончара,
Дніпропетровськ, Україна, veronika.afanaseva@gmail.com*

**Some data for exploration Noctuidae (Lepidoptera) fauna
at Ukrainian solonchak areas**

V. O. Makhina

Oles' Honchar Dnipropetrovsk National University, Dnipropetrovsk, Ukraine

Уздовж морського узбережжя та лиманів, на солончаках і солончакуватих луках заплав степових річок складаються умови для накопичення легкорозчинних солей, які пригнічують розвиток більшості рослин, сприяють формуванню азональних рослинних комплексів, представлених галофітами. У степовій зоні України солонцеві ґрунти у вигляді різних комплексів займають територію близько 2,5 млн. га, із них природною рослинністю зайнято майже 1 млн. га (Ковда, 1937; Новікова, 2009). Значного розвитку засолені ґрунти набули на терасах приток р. Дніпро (найбільші за площею у долині р. Самара), по узбережжю Азовського та Чорного морів, у Присивашші.

Галофільна флора Степової зони України представлена понад 200 видами рослин, 70 з яких трапляються виключно на засолених ґрунтах (Білик, 1963). Це обумовлює формування специфічних комплексів комах-фітофагів на території волончаків.

Відомості про комах солончакових біоценозів містяться лише у декількох роботах, присвячених ентомофауні Півдня України (Фасулати, 1947; Медведев, 1953). Спеціалізованих досліджень совок солончакових екосистем території України не проводились. Окремі відомості про галофільний комплекс Noctuidae можна знайти у працях, присвячених фауні різних регіонів Степової зони (Ключко, 2002; Ключко та ін., 2005, 2011).

Матеріали даної роботи – власні збори 2009–2012 років. Дослідження охопили солончакові біоценози таких об'єктів природо-заповідного фонду, як заказник загальнодержавного значення «Булахівський Лиман» (Дніпропетровська обл.), РЛП «Тилігульський» (Миколаївська обл.), РЛП «Кінбурнська Коса» (Миколаївська обл.), Черноморський БЗ, «Ягорлицький Кут» (Херсонська обл.), НПП «Меотида», Крива коса (Донецька обл.). Збирали лускокрилих за допомогою світлових пасток і методом ручного збору.

Серед совок для солончакових біоценозів характерні *Cardepia hartigi* (Parenzan, 1981), *Sideridis implexa* (Hübner, [1809]), *Leucania punctosa* (Treitschke, 1825). Зроблено декілька нових знахідок рідкісних і зникаючих видів, не відомих раніше із цих місцевостей.

Єдину для Дніпропетровської області знахідку *Saragossa porosa* (Eversmann, 1854) зроблено на солонцово-солончаковій терасі заплави р. Самара (заказник «Булахівський Лиман», 1 екз., 15.07.2011, В. О. Махіна).

На території регіонального ландшафтного парку «Тилігульський» поблизу с. Ташине (солончакові ділянки узбережжя Тилігульського лиману) виявлено 88 видів совок, які належать до 58 родів. Найцікавішими є знахідки таких видів: *Cucullia chamomillae* ([Denis et Schiffermüller], 1775) (1 екз., 06.05.2011, В. О. Махіна), *Polyphaenis viridis* (Villers, 1789) (1 екз., 27.06.2010, В. О. Махіна), *Episeta glaucina* (Esper, 1789) (1 екз., 17.09.2011, В. О. Махіна).

У регіональному ландшафтному парку «Кінбурнська Коса» (солончаки на березі Ягорлицької затоки) зареєстровано 38 видів совок, які належать до 31 роду. Знайдено *Lacanobia praedita* (Hübner, [1813]) (1 екз., 02.08.2011, В. О. Махіна) та *Eogena contaminei*

(Eversmann, 1847) (1 екз., 08.08.2011, В. О. Махіна) – єдиний вид совок фауни України, що живиться на різних видах кермеку (*Limonium*).

На ділянці «Ягорлицький Кут» Чорноморського біосферного заповідника зареєстровано 17 видів совок, які належать до 15 родів: *Gortyna cervago* Eversmann, 1844 (1 екз., 29.09.2012, К. К. Голобородько), *Xestia xanthographa* ([Denis et Schiffermüller], 1775) (5 екз., 28–30.09.2012, К. К. Голобородько), *X. trifida* (Fischer von Waldheim, 1820) (7 екз., 29–30.09.2012, К. К. Голобородько).

У галофільних екосистемах узбережжя Азовського моря, національного парку «Меотида» (Крива коса) виявлено 16 видів совок 11 родів: *Cucullia biornata* Fischer von Waldheim, 1840 (1 екз., 29.05.2011, В. О. Махіна), *Agrotis desertorum* Boisduval, 1840 (5 екз., 30.05.2011, В. О. Махіна).

УДК 595.767.29:591.13

Значення сапрофагії у живленні *Opatrum sabulosum* (Coleoptera, Tenebrionidae)

С. С. Назімов, В. В. Бригадиренко

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара,
Дніпропетровськ, Україна, brigad@ua.fm

Significance of the saprophagous diet for *Opatrum sabulosum* (Coleoptera, Tenebrionidae)

S. S. Nazimov, V. V. Brygadyrenko

Oles' Honchar Dnipropetrovsk National University, Dnipropetrovsk, Ukraine

У світовій фауні налічується понад 30 видів роду *Opatrum* Fabricius, 1775 (Абдурахманов, Набоженко, 2011). На території України існує лише три види цього роду, найпоширенішим із них є *O. sabulosum* (Linnaeus, 1761), який має найбільше сільськогосподарське значення, оскільки крім природної флори живиться культурними рослинами. Це один із найчисельніших і найбільш екологічно вивчених видів родини, його відносять до небезпечних комах із широким спектром живлення. У природному середовищі характеризується значним поширенням на різних ґрунтах (від піщаних до важкосуглинкових і глинистих). Вид живе навіть на ділянках із дуже високою фрагментацією рослинного покриву. У роки масового розмноження (Медведев, 1968) завдає значної шкоди посівам просапних культур (насамперед соняшнику, кукурудзи, льону, тютюну, нуту, цукрового буряку). Найбільшої шкоди імаго *O. sabulosum* (L.) завдають під час піку своєї сезонної активності (наприкінці квітня – у травні) (Черней, 2005). За інформацією деяких авторів крім рослинної їжі, живиться також відмерлими рослинними та тваринними рештками, навіть гноєм (Whicker, Трасу, 1987). Нашим завданням стало визначення ролі підстилок (відмерлих рослинних решток) і ґрунтів різних агропромислових груп у раціоні *O. sabulosum* (L.).

За відсутності корму мало місце майже лінійне зменшення маси тіла імаго чорнотілок (на п'ятнадцяту добу становила 73,9 % від початкової). У випадках чорнозему звичайного легкоглинистого слабкозмитого, середньозмитого та лучно-чорноземного ґрунту, достовірних змін маси тіла *O. sabulosum* (L.) не зареєстровано. У варіанті дослідів з піщаними річковими відкладеннями має місце нелінійна зміна маси (до 73,4 % від початкової, що навіть менше ніж у контролі). Це свідчить про відсутність живлення ґрунтом у даного виду чорнотілок.

Аналізуючи дослідів із ґрунтами з-під посівів культурних рослин, можемо сказати, що до п'ятнадцятої доби маса жуків становила для *Triticum durum* (Dest.) 73,2 %, для *Helianthus annuus* (L.) – 74,9 % і для *Brassica napus* (L.) – 74,1 %. Щодо варіантів дослідів із ґрунтами з-під посівів соняшника, кукурудзи, рапсу та пшениці, достовірних змін маси їх тіла не виявлено. Зменшення маси тіла чорнотілок у садках із ґрунтом, узятим із поля, де